

יבמות עז

שבת חנוכה-כ"ח כסלו

לע"נ ר' יצחק אייזיק בן ר' יחיאל איכל למשפחת שווערד ז"ל

משה שווערד

1. מהרש"א על יבמות דף עז/א

גמ' יתרא הישראלי אשר בא גו'. וכ"ה בספר שמואל וכתוב יתרא הישמעאלי גו' בספר ד"ה ונראה לפרש כיון שאינו מפרש איזה שם עיקר ועוד דודאי ישראלי הוה וע"כ נדרשו שניהם שחגר חרבו כישמעאל ואמר כל שאינו שומע הלכה זו דהיינו שדוד הוא ישראלי ולא עמוני ידקר בחרב ובירושלמי איכא פלוגתא בהא איזה שם עיקר וגם שם גרסי' דחגר מתניו כישמעאל וכתב בעל יפה מראה וקשה לפי דברי תלמוד שלנו מאי חגר חרבו כישמעאל דהל"ל כאדומי שהוא בעל החרב ואולי שדקירת חרב הוא מדה כנגד מדה כי לפי דעת דואג דעמונית ומואבית בכלל האיסור ואין לקבל מהם גיורית והבא עליה קנאין פוגעין בדקירת חרב כמ"ש בפנחס וידקור את שניהם גו' גבי מואבית ועיין בזה בחידושינו ס"פ השותפין:

2. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף עז/א

מלמד שחגר חרבו כישמעאל. קשא למה נקיש כישמעאל, והלא החרב מיוחס לעשו אבי אדם, דברכתו ועל חרבו תחיה ... ברם הא קשיא לי באומרו חגר חרבו כישמעאל דמשמע דבני ישמעאל משונים בהגירת החרב מאדם ושאר אומות, ומה שינוי יש בזה, הלא הכל חוגרים החרב באופן אחד, ואין שינוי בזה בין אומה לאומה. ונ"ל בס"ד כי אדם וכל האומות חוגרים חרב ארוך עליהם, שהוא משתלשל ויורד מן האזור עד סוף קומתם בגלוי, וגם בני ישמעאל יש להם חגירת חרב כזה, אך בני ישמעאל רובם נושאים חרב אחר קצר שקורין אותו בערבי כ'נג'ר, וזה אין דרכם לתלות אותו על גופם, אלא תוחבין אותו בין הגוף ובין האזור בתוך נרתק שלו, והוא קצר וראשו חז, והורגין בו בדקירה שדוקרין אותו בגוף האדם ורובם של ישמעאלים נושאים חרב זה שקורין כ'נג'ר, אך האדומים אין דרכם בחרב זה, אלא רק בחרב הארוך המשתלשל ויורד על קומתם מחצי הגוף עד למטה. והנה ידוע דהדין הוא דאין נכנסין לבית הכנסת ולבית המדרש בסייף ורומח וכיוצא משום דרך ארץ, וידוע דדרכם היה בזמן הקודם להעמיד שומר על פתח בית המדרש, שלא יוכל כל אדם ליכנס, ולכן יתרא הישראלי אם היה חוגר חרב הארוך כבני אדם שהוא גלוי ונראה, לא היה מניחו שומר הפתח ליכנס בו לבית המדרש, לכך חגר חרב הקצר שקורין כ'נג'ר, אשר דרכם של ישמעאלים לחגור בו, שזה דרכם לתחוב איתו בין הגוף ובין האזור ואינו נראה להדיא, ועל ידי כך שומר הפתח לא ראה אותו, ולא עכב כניסתו לבית המדרש, וכשקרב אצל החכמים הלומדים, הוציא החרב הזה ששלף אותו מחגורו, ואחזו בידו לעיני הכל, ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, ובזה ניחא מה שאמר ידקר בחרב, ולא אמר ישחט בחרב, כי חרב זה שקורין כ'נג'ר עושים בו דקירה, להרוג בו בני אדם, מה שאין כן החרב הארוך שהוא הנקרא סייף, עושים בו שחיטה:

3. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף עז/א

שם בעו לאכרוזי עליה. הדבר יפלא, איך ס"ד לחלוק על הסנהדרין שהיו בימי בועז, שהתירו את רות וגיירו אותה, ונשאה בועז שהיה ראש הסנהדרין, והלא החולק לעשות הפך הסנהדרין הרי זה זקן ממרא וחייב מיתה, כמ"ש הרמב"ם בהלכות ממרים פרק ג', ועוד דלפי דעתם למה יכריזו עליו דוקא, יכריזו על אביו ואחיו, וכל זרע דנפיק מן רות. ונ"ל בס"ד, דודאי אין יכולין לחלוק על הוראת הסנהדרין, ואין לפסלו לבא בקהל, ורק רצו להכריז עליו שלא יהיה יושב בסנהדרין, דקיימא לן אין מעמידין בסנהדרין אלא המיוחסין הראויים להשיא לכהונה, וכמ"ש בגמרא דסנהדרין דף ל"ב ע"א אין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים ישראליים המשיאין לכהונה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל [הל' סנהדרין פרק י"א], וכונת שאול המלך ע"ה ודואג בהכרזה כדי שממילא יפסל למלכות, ונראה דזו היתה כונת טוב שלא רצה לישא את רות, באומרו פן אשחית את נחלתי [רות ד' ו'], וקשא אחרי שהסנהדרין התירו את רות איך יאמר כן, ולא עוד אלא שאומר כן לפנייהם, ובזה ניחא דפחד שמא המלוכה שתהיה לאחד משבט יאודה תהיה לזרעו, ואם יצא זרעו מן רות יפסידו המלוכה, דאף על פי שהתירו אותה לבא בקהל, אין זרעה מיוחס להיות ראוי להנשא לכהונה, ולזכות למלוכה:

4. גרי"ז עה"ת

קלג.
רוו(ד' ו') ויאמר הגאל לא אוכל לגאל לי פן אשחית את נחלתי
ובפשו"י, פן אשחית את נחלתי, היינו זרעי כמו (תהלים כ"ז)
נחלת ה' בנים. לחת פגם בזרעי סנאמר (דברים) לא יבוא
עמוני ומואבי, וסעה בעמוני ולא עמוני, עכ"ל.
וצ"ע מ"ש היה צריך לבא עליו, אם סעה בעמוני ולא עמוני
משום שיפגום את זרעו, ובפשוטו יאמר לו שהוא אסור לבא עליה
ולישאנה לו, כיון דלא דריש עמוני ולא עמוני ואיסור לאו
רכיב עליה, והנראה דהנה ביבמות ע"ו: איחא עמוני ומואבי

רכיב עליה, והנראה דהנה ביבמות ע"ז: איחא עמוני ומואבי
אסורים וכו' אבל נקבותיהם מותרות וכו' מנה"מ א"ר יוחנן
דא"ק(שמואל א' י"ז) וכראות שאול את דוד יוצא לקראת
הפלשתי אמר אל אבנו שר הצבא בן מי זה הנער וכו' א"ל
דואג האדומי עד דאתה מטאיל עליו אם הגוץ הוא למלכות
אם לאו שאל עליו אם ראוי הוא לבוא בקהל אם לאו. מ"ס דקאחי
מרות המואביה א"ל אבנו חנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא
מואבית, אלא עתה ממזר ולא ממזרח. ממזר כתיב מום זר,
מצרי ולא מצרית, שאני הכא דמפוש סעמא דקרא (דברים כ"ג)
על דבר אטו לא קדמו אחכם בלחם ומים דרכו של איש לקדם ולא
דרכה של אשה לקדם, היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים
לקראת נשים, אישתיק, מיד ויאמר הנלך שאל אחת בן מי העלם
וכו' הכי קאמו ליה הלכה נתעלמה ממך צא ושאל בבית המדרש
טאל, אמרו לו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, אקשי

להן דואג כל הני קושייתא, אישתיקו, בעי לאכרוזי עליה
מיד(שמואל א' ב' יז') ועמשא בן איש וכו' אמר רבא מלמד
שחגר חרבו כישמעאל ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זי ידקר
בחרב כך מקובלפי מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא
עמונית, מואבי ולא מואבית, ע"כ. ע"ש. וצ"ב חדא מאי
חידש עמשא בכך מקובלני מב"ד של שמואל הרמתי, הא בראשונה
כבר אם חנינא עמוני ולא עמונית, ואעפ"כ הקשה לו עד שגם
בקשו לאכרוזי שפסול הוא. ומה הועיל בזה, שכך מקובלני
ועוד צ"ב. הא אינא בכחובות ז': דמאי דכתיב ברות(ד)
ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבועה. הוא, דלקח
אותם בועז למידרש עמוני ולא עמונית וכו', וצריך עשרה
לזוסומי מילתא, עיי"ש וא"כ כבר בימי בועז נדרשה ונפסקה
כבר ההלכה, דעמוני ולא עמונית וכו', ואיך זה היה יכול
דואג לפסלו, ע"י שהקשה על הלכה זו, ומה הדיונים עוד
בהלכה זו, הא מקודם כבר פסוקה היתה שכך הוא, והנראה.
דהנה ב"ד הגדול היה קובע ופוסק הלכה עפ"י ב' דרכים
א. ממה שהיו דורשין באחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם
ב. ממה שנמסר בקבלה מהלכה למשה מסיני, <כמש"כ הרמב"ם
בפ"א מממרים ה"ד, ועל המשפט אשר יאמרו לו דברים שילמדו
אותם מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, מכל דבר
אשר יגידו להן זו הקבלה שקבלו איש מפני איש, עכ"ל> והנפ"מ

בזה דאם הלכה זו קבעו שדרש דבאחד מי"ג מדות יכול בית דין גדול שדרשו באחד מן המדות כפי שנראו בעיניו שהאמר לשופט וגו'. וכו' עכ"ל. אבל כשההלכה קבעו עפ"י הלכה למשה מסיני, א"א לב"ד אחר לסתור ההלכה דהא הלכה מקובלת מהל"מ היא. ע"ש בפ"א ה"ג דברי קבלה אין בהם מחלוקת לעולם עכ"ל/ולפ"ז מתבאר היטב פרשה זו של "דוד" שדנו עליו אם כשר הוא, אחרי מה שמעידן עידנים פסק בועז כבר ההלכה ד"עמוני ולא עמונית" במדרש באחד מי"ג מדות היה, ולזה יכול "דואג" דב"ד אחר היה ודרש הוא אחרת שמצא נעם לסתור ההלכה הפסוקה כפי כל הסוגיה הגמרא שהקשה על טעם המחירים, ויכול לפסוק אחרת, כיון שנפסקה בי"ג מדות שהחורה נדרשת בהן כמש"כ. וכמו"כ מה שמביא בחילה תנינא עמוני ולא עמונית, רק מדרש באחד מי"ג מדות הוא אבל

עמא שאמר כך מקובלני מב"ד של שמואל הרמתי, היינו הלכה למשה מסיני וכן מפורש בסמ"ג ע"ש. ולזה אין יכולים לסתור ההלכה גם אם ימצאו טעם אחר לסותרה, כיון שהלכה מקובלת היא מהל"מ, ונעפ"ז מבואר היטב מה שאמר הגואל פן אשחית נחלתי, ולא אמר שאסור לו לישא כיון טעה בעמוני ולא עמונית, דבאמת גם הגואל קיבל להלכה זו מבוועז שעמוני ולא עמונית אלא שטען לבוועז אם שזה טוב שאני יכול לישאנה דהא בשעה זו הדין כך. אבל מה אעשה כשיבא ב"ד אחר ויפסוק אחרת דהא אין אתה קובעה אלא בדרש באחד מי"ג מידות ואזי אשחית את נחלתי דיפגמו זרעי דאזי כבר יהיה הדין דעמוני וגם עמונית, אבל הוא טעה דהלכה מקובלת היא מהלכה למשה מסיני, וא"א לסתור אותה, כמש"כ.

• עוד עיין בשערם מצויינים בהלכה 21 לקמן

5. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף עז/א

שם כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית וכו'. קשא מה הוסיף בזה על מה שאמר אבנר תחלה, ועל מה שאמרו רבנן בבית המדרש שגם הם אמרו כן, אלא שדואג הקשה להם ולא יכלו למצוא תשובה לקושייתו. ונ"ל בס"ד כי הם אמרו כן על פי הסברא משיקול דעתם, ולא היה להם קבלה בכך, אבל יתרא הישראלי אמר כך מקובלני הלכה זו בלא טעם, ועל הקבלה אין לערער מחמת איזה טענה וקושיא, וכמו שאמרו בגמרא בכמה דוכתי, אם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, ואם כן בטלה טענת דואג, כיון דיצאה ההלכה משמואל ובית דינו בסתם בלא טעם, אפשר דכך קבלו הלכה למשה מסיני, ואין משיבין על הקבלה, ולכך החולק על הלכה זו ידקר בחרב. ואמר כך מקובלני, היינו כך, כך כף, כלומר קבלתי הדברים בגלוי, כמי שמקבל מכף לכף:

6. תוספות יבמות דף עז/א

אם קודם מעשה אמרה שומעין לו - אר"ת דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר כגון [יתרא] שהיה צריך לאותה הוראה שהרי בת ישי נשא כדכתיב אשר בא אל אביגיל בת נחש ואמרינן בפ"ק דבבא בתרא (דף יד. ושם) בת מי שמת בעטיו של נחש

וכן בפרק נושאים על האנוסה (לקמן דף צה. ושם) גבי גר שהעיד על אשתו ושבעה בניו ובפ' עשרה יוחסין (קדושין דף ע:): גבי עובדא דרב יהודה בכל דוכתא דמייתי לה היו הן צריכין לאותה הוראה שומעין לו אע"פ שלא אמרה עד שעת מעשה:

7. ריטב"א על מסכת יבמות דף עז/א

שאני הכא שהרי שמואל ובית דינו קיים. פרש"י ז"ל ומילתא דעביד' לאיגלווי הוא ולא משקר בה ולא נהירא דודאי טעמא דאין שומע' לתלמיד חכם אינו משום דחיישי' אשקרא כי ח"ו אלא דחיישינן שמא מתוך שנושא ונותן בהלכה כדי לקיים דבריו אמ' בדדמי כסבור שקבל מרבו וכי איתיה לרבו קיים ודאי שדייק שפיר ולא אמר אפילו בדדמי וכל הני מילי אי אמר מגמ' אבל כשאומר מסברא והביא ראיה לדבריו שומע' לו וזה פשוט:

8. ספר ים של שלמה - יבמות פרק ה אות יט

[יט] דין עמון ומואב אסורים איסור עולם, והנקיבות מותרות מיד, מצרי ואדומי אינם אסורים, אלא עד ג' דורות, ודין אשה צריכה להיות צנועה, אפי' בדרך, בכל היכולת: ... ויש טועין בפשט הלכה, ואומרים, מאחר שהאשה דרכה להיות צנוע בבית, משום הכי מואביות לא קדמו, וחלילה, שיאמר הפסוק כל כבודה בת מלך פנימה על האומה שדרכן בפריצות, ובנות מואב יוכיחו, שבאו לאהל ישראל לזנות, וכן הוא מן הנמנע ח"ו, שישה בנות מואב לשרה אשת אברהם, וא"כ (ממי) [מאי] מעליותא דשרה אמנו, אלא ה"ק, מה שלא היה להם לקדם לקראת נשי ישראל, לפי שבנות ישראל היו באוהלים, ולא היו יוצאות ממנו כל עיקר, אפי' לקנות לחם ומים, ודרך הקידום הוא על המיצר של החיל, ומכאן משמע, שדרך אשה חשובה להיות צנוע, אף בדרך, תדחיק בכל מה שתוכל, להיות פנימה:

9. מעינה של תורה

וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו. (יח-ב)

אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם. שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות... ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט. (רש"י)
מקשים המפרשים, אם אין מלאך עושה שתי שליחויות, מדוע איפוא לא נשלח מלאך מיוחד כדי להציל את לוט?

ברם, באמת ניצול לוט בזכותו של דוד המלך, שעתיד היה לצאת ממנו. והנה, מה שהיה דוד המלך מותר לבוא בקהל, על אף מוצאו המואבי, הרי זה על-פי ההלכה: „לא יבוא עמוני ומואבי — עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית“. ומפרשים חכמינו טעמה של הלכה זו, שהרי נאמר בתורה: „לא יבוא עמוני ומואבי... על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים“ — ואין דבר זה שייך בנקיבות, שכן „דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם“, כי על האשה להיות צנועה — „כל כבודה בת מלך פנימה“ — ואינה צריכה לקדם פני אנשים זרים בלחם ובמים, (יבמות ע"ו).

והרי ידוע, שבשמים קובעים הלכה כהתאם לפסק בית-דין של-מטה. יוצא איפוא, שבשעה ששאלו המלאכים את אברהם: „איה שרה אשתך“ והוא השיב להם: „הנה באהל“ — „צנועה היא“ (להלן פסוק ט', רש"י) — אזי נתחדשה ההלכה, ש„אין דרכה של אשה לקדם“, וממילא גם ההלכה של „מואב ולא מואבית“.

לפיכך, בשעה שנשלחו המלאכים, עדיין אי-אפשר היה לשלוח מלאך מיוחד להציל את לוט, כיון שעדיין לא היה אז ברור אם ראוי להצילו אם לאו, מאחר שזכותו של דוד עוד לא היתה בטוחה כל עוד לא נתבררה ההלכה, אם יהא כשר לבוא לקהל לאחר אשר יצא מלוט. רק כאשר השיב אברהם: „הנה באהל“ ונתבררה ההלכה, כי „עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית“ — נתברר יחד עם זה, כי צריך להציל את לוט בזכותו של דוד, ורק אז נמסרה למלאך השליחות להציל את לוט...

(בשם החידושי-הרי"ם ז"ל)

10. תוספות יבמות דף עז/א

כתנאי עמוני ולא עמונית - ואת לר' יהודה תקשי ליה מצרי ולא מצרית ואמר ר"י דגבי עמוני ומואבי היה לו לקצר ולכתוב עמוני ומואב הלכך מדכתיב עמוני ומואבי אית לן למדרש דלמעט עמונית ומואבית קאתי אבל מצרי אם היה כותב מצרים היה מאריך יותר והא דכתיב אדומי ולא כתיב אדום אגב מצרי כתיב אדומי:

11. רמב"ן על דברים פרק כג פסוק ה

(ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים מצינו (לעיל ב כח כט) אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער ורכיב אמרו שהם לא קדמו אותם אבל ישראל קנו מהם וזה הבל, כי די למחנה שימכרו להם כאשר ירצו לקנות ועוד כי ישראל לא באו בגבול מואב, והמואבים הוציאו להם לחם ומים בכסף, והכתוב יספר שעשו המואבים כאשר עשו בני עשו, ולמה ירחיק המואבי לעולם בעבור זה ולא יתעב האדומי: וה"א אמר (לעיל ב כט) כי טעם כאשר עשו לי בני עשו והמואבים, על אעברה בארצן בדרך (שם פסוק כו), אבל לא מכרו להם לחם ומים כי הם עברו בהר שעיר ובער, רק מלך אדום לא הניחם לעבור דרך מדינתו אשר הוא יושב בה, והוא מה שאמר (במדבר כ יח) לא תעברו בו עם זה הבל, כי הם אמרו אל מלך אדום אעברה בארצן, וימאן אדום נתן את ישראל עבור בגבולו (שם פסוק כא), הנה לא נכנסו כלל בגבול אדום וכן כתוב (שם כא ד) ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום, כי הוצרכו לשוב לאחור דרך ים סוף מהר ההר שהוא על גבול ארץ אדום, ולא באו בארץ אדום עצמה כלל ויפתח אמר בביאור (שופטים יא טז-יח) כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר עד ים סוף ויבא קדשה וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה וישב ישראל בקדש וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב וגו' ויחננו בעבר ארצנו ולא באו בגבול מואב, הנה זה מפורש שלא באו כלל בארץ אדום ולא בארץ מואב ואילו שם היו מוכרין להם לחם ומים, כי אין המנהג לנותן רשות לעם הצבא לעבור בארצו שלא ימכר להם לחם ומים:

והנראה אלי כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי (בראשית יד טז), ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה (שם יט כט) והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה האחד שכר עליו בלעם בן בעור והם המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים כאשר קרבו למולו, כמו שכתוב (לעיל ב יח יט) אתה עובר היום את גבול מואב את ער וקרבת מול בני עמון והנה הכתוב הזהירם (שם פסוק יט) אל תצורם ואל תתגר בם, והם לא קדמו אותם כלל, כי היה הכתוב אומר "כאשר עשו לי בני עשו המואבים והעמונים", אבל לא הזכיר עמון, שלא קדמו אותם: והנה עמון הרשיע בזה יותר מכולם, כי בני עשו והמואבים כאשר ידעו שהזוהרו ישראל שלא יתגרו בהם הוציאו לחם ומים חוץ לגבולם, ועמון לא אבה לעשות כן, וזה טעם "אשר לא קדמו", שלא יצאו לקראתם בלחם ובמים כאשר עשו האחרים ולכן הקדים הכתוב "עמוני" והקדים להזכיר פשעו על דבר אשר לא קדמו אתכם, ואחרי כן הזכיר "מואבי" וחסאתו ורבותיני דרשו (יבמות עו): עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, מפני שהאיש דרכו לקדם ואין האשה דרכה לקדם שתוציא מזון חוץ לגבול הארץ, וכן הזכירו בירושלמי (שם פ"ח ה"ג) ובמגילת רות רבתי (ד ח), מפני שדרך האיש לשכור ואין דרך האשה לשכור:

12. ערוך לנר על סנהדרין דף קג/ב

אר"י משום ריב"ק גדולה לגימיה שהרחיקה שתי משפחות מישאל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים: **מה שלא הזכיר סוף הפסוק ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור לקללך** ועוד שבספרי דריש ממה דאמרינן לקמן שהשיאו להם עצה לחטוא עם בנות מואב. אכן כל זה יש ליישב אם נדקדק בפסוק על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך וכו' דשני טעמים ל"ל גם כבר הקשה האלשיך הא גם אדום לא קדם בלחם ובמים ועל מה הוא מותר לבוא בקהל. אבל י"ל דשני הטעמים צריכים זה לזה דלכאורה קשה מה הוא החטא של עמון ומואב שלא קדמו הא בני ישראל לא היו נצרכים כלל ללחמם ומימם הא הכתוב מעיד המאכילך מן במדבר המוציא לך מים לא חסרת דבר וא"כ אולי עו"מ חשבו שלא יהיה להם צורך לזה אכן התיינה אם ידעו מזה אבל אם לא ידעו שלא יחסר להם דבר ודאי יש להאשימם ולפ"ז אחר שידעו שישאל חוסים תחת כנפי השכינה איך חשבו שקללת אדם יזיק להם אחרי שה' חפץ בהם וכן אפכא עבור אשר שכרו את בלעם בן בעור לבד אין להאשימם שדלמא רצו לקללם בחשכם שה' שונא אותם אבל א"כ לא ידעו מירידת המן וכו' והיה להם לקדם בלחם ובמים וגם מה שאמר ר' יוחנן גדולה לגימיה שאחרי ששכרו את בלעם בן בעור היה להם לקדם אגבם עיקר אשמת מואב היה שכל כוונתם היה להחטיא את ישראל שאעפ"י שלא קדמו להם עם הצטרפות להי נפשם קראו אותם לזבחי אלהיהם וגרמו שנצמדו ישראל לבעל פעור שאחרי שהראו שאינם גומלי חסדים וגם שיראו מפניהם ולפ"ז לא היה להם לאהוב חברת ישראל למה קראו לישראל לזבחי ע"ז שלהם והתקרבו אליהם אלא ודאי שעשו כן מרוע לבבם שעשו נגד טבעם רק למען החטיא את ישראל ולכן היה עונש של עמון ומואב להרחיקם מקהל ישראל דהוי מדה כנגד מדה הם הרחיקו עצמם מישאל ולא קרבו להם אלא למען החטיאם לכן ירחקו מישאל משא"כ במצרים ובאדום כמו שביארתי בספרי מנחת עני (דף קכ"ד):

13. מהרש"א על יבמות דף עז/א

ושאמר פתחת למוסרי אמר דוד כו' ב' מוסרות כו'. יראה דמשמע ליה למדרש כן מרישא דקרא אנה ה' גו' אני עבדך בן אמתך גו' דהיינו רות שקראה עצמה כן כדכתיב ופרשת כנפיך על אמתך גו' והלשון רבים דפתחת למוסרי דריש דרמו נמי על נעמה העמונית:

14. תוספות יבמות דף עז/א

הכא כתיב מצאתי דוד - אע"פ שדוד עצמו אמרה ברוח הקודש אמרו:

15. מדרש (בראשית פרשה מ"א ד')

אמר ר' יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום

16. הש"ך עה"ת בראשית פר' ל"ח פס' י"א

שמעתי בשם הר' יעקב ארי"ז ז"ל שקיבל מרבתי. למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על זה הדרך שהרואה יראה שחס ושלום יש בו צד ממזרות, וכן ענין בועז שלא הוליד מאשה אחרת אלא מבתו של עגלון שהוא ממואב, וכבר ידעת מואב

מאין בא. ודוד גם כן אמרו (ילקוט המכירי תהלים קי"ח) שנתאוה ישי לאמתו ואמר לה שתטהר מטומאתה והלכה ואמרה לגבירתה והלכה גבירתה וטיהרה עצמה ובאה ולנה בבית האמה ובא ישי ושכב עמה בחושבו שהיא האמה ואחר כך נמצאת אשתו מעוברת ובחושבו שאינה מעוברת ממנו לזה עשאו לדוד רועה כזי שהארי או הדוב יהרגהו כי היה שונא אותו ואמו גם כן שנאתו, ולזה אבן מאסו הבונים שהם אביו ואמו היתה לראש פינה, ורחבעם גם כן מנעמה העמונית, אלא שעשה הקב"ה כן כדי להביא מלך המשיח בהיסח דעת כדי שלא יקטר המקטרג ...

17. רמ"ע מפאנו: ספר עשרה מאמרות - מאמר חקור דין - חלק ג פרק י

...אמרו עליו באגדה שיש אביו בזקנתו היה פורש מאשתו ואין ספק אצלנו שהיה ממדת חסידות שמא מה שאמרה תורה לא יבוא עמוני ומואבי פירושו מואבי ואפילו מואבית שכן הלכה זו היתה רופפת ביד אותו הדור עד שבא יתרא הישמעאלי חתנו של ישי שחדד וחגר חרבו כישמעאל ונעץ אותה בבית המדרש להעמיד הלכה מואבי ולא מואבית מבית דינו של שמואל הרמתי וישי הצדיק לאפוקי נפשיה מספקא ולקיים בעצמו ולערב אל תנח ידך בקש לבא אל שפחתו. ומסתברא לך שהיה לך אחר ששחררה על תנאי אם מואבי ולא מואבית אמרה תורה הרי את בת חורין ואם מואבי ואפילו מואבית אין בדברי כלום שהרי ודאן בודאן מותר כדתנין בעשרה יוחסין ואף על פי שממזר מותר בגיורת ומשחררת והוא הדין למואבי זכר דקהל גרים ומשחררים לא אקרי קהל הוה ניחא ליה טפי שיהיו בניו עבדים ויוכל לשחררם מיד ולא יהיו לו אחר פסולו שאילו היתה אמם משוחררת היו הבנים כמוהו הולכים אחר הפגום ואסורים לבא בקהל עד עולם. והנה השפחה הנאמנת ויודעת שכן הלכה רווחת להתיר את הנשים מבנות עמון ומואב לבא בקהל מסרה סימנין לאשתו של ישי שהיתה באותה שעה שנואה לבעלה למעלתה כמו שיבא בלאה בפרק י"ח ומאותו מעשה נולד דוד כלידתו של ראובן שיש לחוש בזה ובזה מבני תמורה למראה עינים אמנם יודע צדיקו של עולם דין דלים שהיו נשמותיהם של אלה צריכות לצאת לאויר העולם בחשאי וגד בכור זלפה נמי דכוותיה כמו שנזכיר שם. ...

18. תוספות יבמות דף עז/ב

שכן יש בהן צד כרת - ותימה דאליבא דרבי יוחנן קיימינן ולדידיה אשכחן ממזר בלא צד כרת דקסבר דיש ממזר מעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל ועוד תימה דהוה מצי למימר מה להצד השוה שכן לאו תאמר במצרי דליכא אלא עשה:

19. תוספות רא"ש על יבמות דף עז/ב

שכן יש בהם צד כרת. תימה דאליבא דר' יוחנן קאמר ולדידיה אשכחן ממזר בלא צד כרת דקסבר יש ממזר מעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל כדאמרינן לעיל בפרק החולץ, י"ל האי דנקט שכן כרת משום רוב ממזרים וממזר דעכו"ם ועבד מצי למיפרך שכן יש בהם לאו, ומיהו קשה לי מעכו"ם להך פירושא דפרישית בסוף פרקא קמא דהוי ממזר מדאורייתא, ומיהו איכא למימר נהי דבביאת עכו"ם ליכא לאו מ"מ באיסור ממזר יש בו לאו:

20. ערוך לנר על יבמות דף עז/ב

שם בד"ה שכן, הבא על בת ישראל: לכאורה אין זה קושיא לפמש"כ לעיל (מ"ה). דאמוראי נהו אליב"ד דר' יוחנן ע"ש, אכן ז"א דהא הכא הוא רבה ב"ב חנא אליב"ד דר"י והוא גופא קאמר בשם ר"י דהולד ממזר לעיל (מ"ו), אבל מכ"מ לפענ"ד י"ל כיון דודאי גם ר"י מודה דאיכא תנאי דס"ל דהולד כשר דהא אפילו סתמי דמתניתין משכחינן כן כמו שכתבו התוספ' (ס"פ קמא) לעיל א"כ פריך דכי ס"ד דהם כולהו יסברו כר"ש, א"נ י"ל דלשאר אמוראי פריך דס"ל דהולד כשר דכיון דאין לנו אוקמתא רק הך דר' יוחנן א"כ יקשה להו ק"ו דר"ש ובודאי לא יסברו כותיה דר"ש להתיר מצרית:

21. שערים מצויינים בהלכה

הלכה אני אומר. פירשו התוס' דלאו הלכה למשה מסיני קאמר כו'. ובתוס' יו"ט (סוטה פ"ב מ"ב) כתב, דיש כמה פעמים דאמרו הלכתא גמירי לה, ואינה הלכה למשה מסיני. ובמס' סוכה (פ"ד מ"ט ד"ה ר"א) ציין התיו"ט לדברי הרמב"ם (הקדמה לס' זרעים), שעל הלכה למשה למסיני לא תיפול מחלוקת. וע"ע מש"כ הרמב"ם שם (ד"ה חלק שלישי). וביאר בס' ישרש יעקב דהא דקאמרי רבנן במשנה אם הלכה נקבל, כוונתם דאם הוא הלכה למשה מסיני נקבל, ואם לדין יש תשובה, ואם היה ר"ש אומר להם דהוא הלכה למשה מסיני לא היו פליגי עליו, אלא הוא השיב להם שכן קיבל מרבתי ומשו"ה פליגי עליו.